

MIROSLAV HAVRLANT

**PROBLÉMY REKREAČNÍHO ZÁZEMÍ PRO OBYVATELSTVO
OSTRAVSKÉ PRŮMYSLOVÉ AGLOMERACE**

Území ostravské průmyslové aglomerace (dále jen OPA) patří k nejvíce znečištěným oblastem státu. Vysoký spad popílku a dalších nečistot v celém ostravsko-karvinském revíru (dále jen OKR) mnohonásobně překračuje hygienické normy. Tak např. v r. 1965 činil průměrný spad nečistot na území Ostravy 881 t/km². V městě o rozloze 138,3 km² se nejnižší průměrné hodnoty pohybovaly mezi 350—450 t/l km², což je stále ještě trojnásobek krajní přípustné meze. Tyto hodnoty pocházejí ze západních a jižních částí města. Avšak střed Ostravy a průmyslové areály jsou znečišťovány daleko více, množství se pohybuje od 1000 do 2000 t/l km², maximální spad postihuje exponovaná místa ve směru převládajících větrů od hlavních zdrojů znečištění (tj. elektrárny a koksovny, hutní provozy a chemické závody, popřípadě i hořící a čerstvě sypané haldy). Nejvyšší spad byl naměřen v Radvanicích — 6500 t/l km² za rok. Podle průzkumu zdrojů tohoto znečištění emitují denně ostravské podniky do ovzduší v průměru 648 tun pevných částic, z toho připadá na NHKG 327 t, na VŽKG 161 t a na koksovny 160 t. K tomu je nutno přičíst i značný obsah plynných exhalátů v ovzduší, které jsou v první řadě zastoupeny nežádoucím SO₂. Denně ho přichází do ovzduší na 323 tuny, z toho chemické závody produkují v průměru 11 t, ocelárny 15 t, vysoké pece 53 t, elektrárny 219 t a ostatní hutní provozy 25 t.

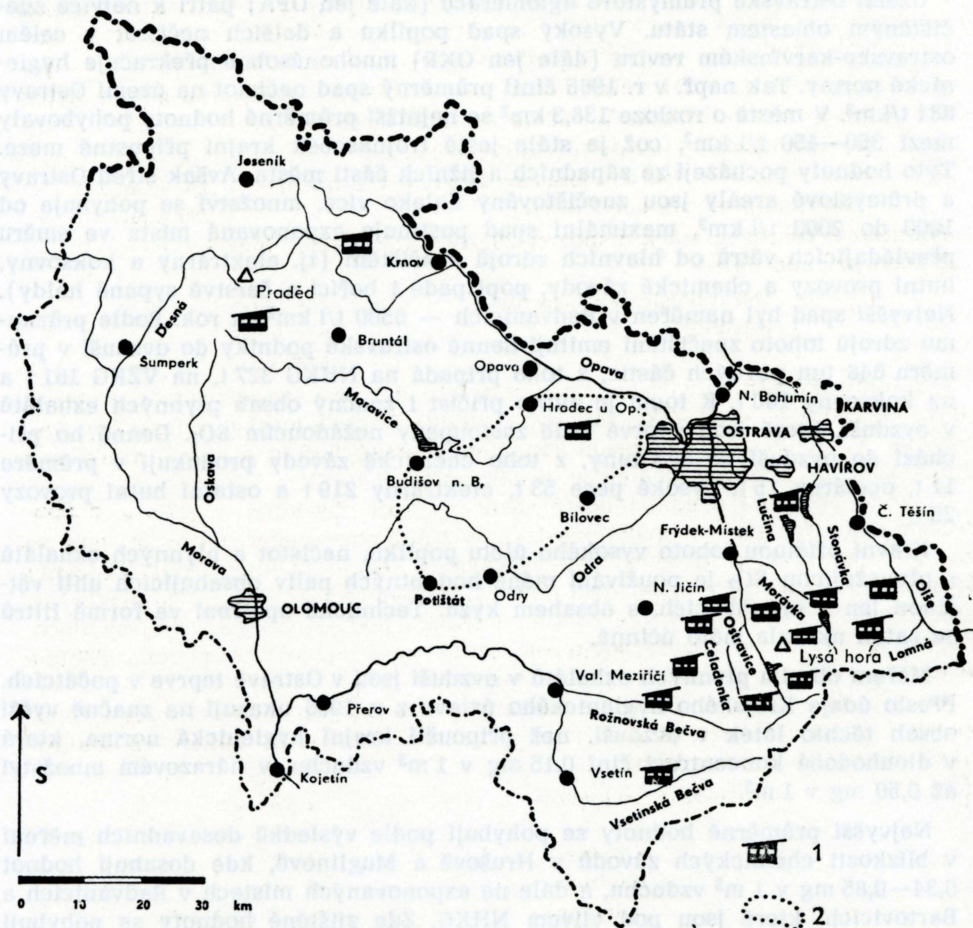
Hlavní příčinou tohoto vysokého úletu popílku, nečistot a plynných exhalátů s převažujícím SO₂ je používání méně hodnotných paliv obsahujících uhlí většinou jen v proplátcích, s obsahem kyzů. Technická opatření ve formě filtrů se zatím ukázala málo účinná.

Měření obsahu plynných exhalátů v ovzduší jsou v Ostravě teprve v počátcích. Přesto údaje Krajského hygienického ústavu z r. 1966 ukazují na značně vyšší obsah těchto látek v ovzduší, než připouští krajní hygienická norma, která v dlouhodobé koncentraci činí 0,15 mg v 1 m³ vzduchu, v nárazovém množství až 0,50 mg v 1 m³.

Nejvyšší průměrné hodnoty se pohybují podle výsledků dosavadních měření v blízkosti chemických závodů v Hrušově a Muglinově, kde dosahují hodnot 0,34—0,85 mg v 1 m³ vzduchu, a dále na exponovaných místech v Radvanicích a Bartovicích, které jsou pod vlivem NHKG. Zde zjištěné hodnoty se pohybují v rozpětí 0,23—0,45 mg v 1 m³. Maximální půlhodinové koncentrace SO₂ ve stejných oblastech dosáhly hodnot vyšších než 1 mg, u Dolu Rudý říjen až 1,73 mg v 1 m³ vzduchu.

Nejvíce postiženými oblastmi v samotné Ostravě jsou Bartovice a Radvanice, dále Hrušov a Muglínov, centrum města a okolí hutních a chemických provozů. Obdobné podmínky však nacházíme i v dalších oblastech OKR, i když orlovská a karvinská část revíru je částečně pod přímým vlivem ostravské části, odkud přicházejí převládající západní větry, nad Ostravou silně znečišťované. Navíc se zde v širším měřítku negativně projevuje devastace krajiny rozsáhlými i náhlými poklesy a jejich postupným zaplavováním spodní vodou.

Připočteme-li k tomu další skutečnost, že řeky ostravského vodního uzlu dosahují až na kratší úseky všude maximálního stupně znečištění, pak je nutno životní prostředí OPA považovat za vysoce nezdravé a je třeba vytvářet i v blízkosti OKR areály a zařízení vhodné i pro polodenní a krátkodobou rekreaci a odpočinek, zvláště, když zeleně máme v revíru velmi málo.

1. Rekreční zázemí obyvatelstva ostravské průmyslové aglomerace. Vysvětlivky: 1 — dosavadní rekreační zástavba, 2 — nově navrhovaná rekreační oblast. (Sestavil M. Havrlant.)

Dosavadní vývoj podnikové i soukromé rekreační zástavby byl převážně orientován do oblasti Moravskoslezských Beskyd a jejich okolí, v menší míře do zálesněných údolí v západní okrajové oblasti Ostravy. Současný stav rekreační zástavby v Beskydech ukazuje na naprosto neplánovaný a živelný vývoj, převážně orientovaný na horská údolí. Soukromá výstavba ve výše položených místech neexistuje vůbec, podniková jen výjimečně, jako např. na Ostrém (Třinecké železářny) nebo na Beskydu (Ostroj Frýdlant). Největší průmyslové závody OPA mají svá rozsáhlá rekreační zařízení vybudována v komunikačně snadno dostupných místech, jako např. v údolí Lomné (Důl Čs. armády a 1. máj Karviná, ČSD Bohumín aj.), v Bílé v údolí Ostravice (VŽKG), v Kunčicích p./Ondř. (VŽKG, Důl Rudý Říjen atd.). Snadnost přepravy rekreatů třeba i na jediný den, možnost využití vody horských řek v letních měsících i dobré sněhové podmínky pro zimní sporty vedly ke koncentrování rekreačních objektů a soukromých chat v takové míře, že okres Frýdek-Místek (oblast Moravskoslezských Beskyd) má nejvyšší zastavěnost chatami v ČSSR vůbec.

Z celkového počtu 7200 soukromých chat s celkovou kapacitou kolem 20 000 lůžek v Severomoravském kraji (údaje z r. 1966) připadá na:

Moravskoslezské Beskydy (okres Frýdek-Místek)	3510 chat
Jeseníky (oblast Hrubého Jeseníku a okrajových území)	930 chat
Valašsko (převážně údolí Bečev)	760 chat

Podniková rekreace má k dispozici 297 objektů s 10340 lůžky.

Z toho připadá na:

Moravskoslezské Beskydy	3565 lůžek
Jeseníky	1570 lůžek
Valašsko	616 lůžek

Majitelé rekreačních zařízení i soukromých chat převážně pocházejí z oblasti OPA, Valašsko je však také zájmovou oblastí Gottwaldovska a Jeseníky Olomoucka. V těchto údajích nejsou započteny horské hotely a chaty, které jsou k dispozici pro soukromé zájemce, a dále zařízení ČSTV.

Největší podíl na uvedené husté zástavbě mají obyvatelé a závody z OPA. Průmyslová střediska v menších městech ovlivňují soukromou chatovou výstavbu jen v malé míře. Je to způsobeno pracovníky těchto podniků, kteří dojíždějí do zaměstnání převážně z venkova a chaty nestavějí vůbec. Typickým příkladem jsou Třinecké železářny, které sice mají vlastní podnikové chaty v Beskydech, ale obyvatelé Třince vlastní soukromé chaty jen v nepatrném počtu. Obdobně je tomu ve Frýdku-Místku, N. Jičíně, Opavě aj.

Např. v Horní Lomné, která má všechny podmínky pro letní rekreaci i zimní sporty a je nejatraktivnějším místem v blízkosti Třince, je celkem 85 soukromých chat. Z toho připadá na:

obyvatelé z Jablunkova	2 chaty	} OPA
Třince	6 chat	
Karviné	31 chat	
Havířova	12 chat	
Bohumína	8 chat	
Orlové	11 chat	
Ostravy	3 chaty	
z různých míst	12 chat	

Zajímavý je pohled i na sociální složení majitelů. Z 85 je 37 zaměstnanců OKD — technici a horníci.

Z rozsáhlé podnikové zástavby rekreačních zařízení uvádím markantní příklad ze dvou obcí s nejhustší zástavbou:

Obec	Počet rekreačních zařízení	Celková lůžková kapacita	Příslušnost závodů	
			k OPA	k jiné oblasti
Čeladná	20	862	18	2 (17 lůžek Olomouc)
Ostravice	36	723	33	3 (48 lůžek Frýdek-Místek)

Druhou oblastí s hustou zastavěností soukromými chatami (avšak na menší rozloze) je údolí Porubky na katastru obcí Kyjovice, Budišovice a Horní Lhota. Rozsáhlé lesy, snadná, rychlá a levná městská doprava až do uvedených míst způsobila i zde nezdravé nakupení rekreačních chat.

Roztroušeně je vystavěno menší množství chat v údolí Opavy před jejím vyústěním do Odry v Třebovicích, Martinově a Děhylově. Vedle lesů a řek přispěly v posledních letech k rozšíření rekreační zástavby i přehrady vybudované poblíž oblasti OPA. Na řece Lučině Žermanická přehrada a na Stonávce Těrlická, obě vzdálené od Havířova sotva 5 km, se staly místem koncentrované zástavby podnikové i soukromé. Naopak přehrady budované v Beskydech, vzhledem k tomu, že to jsou zdroje pitné vody pro OPA, rekreační ruch v nejbližším svém okolí prakticky zlikvidují (Staré Hamry, částečně Morávka) Platí tu zákaz vodních sportů, koupání, výstavby atd.

Husté nakupení rekreačních chat má negativní účinky na krajinu i na vlastní oddech a rekreaci, které byly původním cílem. Tím vznikají prakticky nové kolonie, ze kterých z OKR utíkáme, mnohde značně neestetické, bez tolik potřebného klidu a soukromí. Okolní příroda je ničena, lesy a vodní toky do značné míry znečišťovány vyváženými odpadky a smetím. Krajina začíná být devastována, znehodnocována. Vlivy, kterým jsme nezabránili v oblastech průmyslu a městské zastavěnosti, rozšiřujeme navíc do našich lesů a horských bystřín.

Vzhledem k uvedené situaci a k tomu, že Moravskoslezské Beskydy jsou vodohospodářsky důležitou oblastí, je další výstavba rekreačních objektů zatím zastavena. Postupně bude uváděna v soulad s potřebami zdravé krajiny, popřípadě bude orientována na další, dosud nevyužité oblasti. Děje se tak např. vnitřními adaptacemi horských chalup pro rekreační účely zvláště v jesenické oblasti, částečně i v Beskydech, opět ale převážně v údolích, při silnici. Horské chalupy na stráních a ve výše položených místech zůstávají nevyužity. Při tom, jak vyplývá z dosavadního průzkumu, je jedním z rozhodujících činitelů pro výběr místa a objektu dosažitelnost vlastním dopravním prostředkem. Na příkladu Lomné vidíme, že 35 % majitelů chat vlastní také osobní automobil (k nejbližší zastávce je 10 km). Zvláště to platí pro jesenickou oblast. K rá je pro Ostravsko komunikačně značně nevýhodná. Proto také největší počet chat vůbec je v místech blízkých železničním spojům, jako např. Frýdlant n./Ostra-

vící, Ostravice, Kunčice p./Ondřejníkem, Čeladná, nebo v místech snadno dosažitelných městskou dopravou: Kyjovice, Budišovice, Horní Lhota. Autobusová doprava může sice pro místa jinak nedosažitelná mít rozhodující význam, avšak proti předcházejícím je neúměrně drahá [jízdné čtyřčlenné rodiny z Ostravy na chatu do Beskyd a zpět činí v průměru 100 Kčs]. Proto Jeseníky zůstanou i nadále dosažitelné jen pro majitele vlastních vozidel, popřípadě pro větší závody vlastníci podnikové autobusy, třebaže v rajonizaci cestovního ruchu jsou zařazeny do 1. kategorie s další výstavbou v první etapě, což je vzhledem k celostátním potřebám a zvyšujícímu se zahraničnímu zájmu nanejvýš nutné, avšak pro krátkodobou rekreaci obyvatel OPA přicházejí v úvahu už v menší míře.

Polodenní a krátkodobá rekreace na území OPA je pro zamořené prostředí možná jen v parcích a lesích, které však rozlohou naprosto nedostačují. Na území Ostravy zabírají zelené plochy 7,1 % a v průmyslovém okrese karvinském jen 2,6 % z celkové územní rozlohy. K tomu jsou tyto lesy ve špatném stavu, do značné míry poškozeny exhaláty, nedostatečně prokletšeny a udržovány. Navíc jsou napadeny kůrovcem. Ani leckteré vzrostlé porosty na starších haldách a jinak devastovaných plochách neslouží těmto účelům, i když místy je jich takto využito.

Poněkud lepší situace se jeví u vodních sportů a možností koupání. Jen 1 km od nové, 80tisícové ostravské čtvrti Poruby bylo vybudováno přírodní koupaliště o rozloze 4 ha na říčce Porubce. Pro obyvatele Havířova, ale i Karviné, Ostravy a okolí slouží dobře Těrlická i Žermanická přehrada. Nedostačující je však přepravní kapacita k těmto přehradám.

V budoucích letech se počítá s využitím zalesněných ploch kolem Odry i samotného vodního toku mezi Novou Vsí a Jistebnickými rybníky pro krátkodobou rekreaci obyvatel Ostravy i se sportovními areály a zábavními podniky. Tato oblast leží totiž mimo vliv převládajících větrů se spadem nečistot, takže po hygienické stránce rovněž vyhovuje.

Nedořešeným problémem však zůstává zázemí pro dlouhodobou rekreaci a zástavbu s tím spojenou. Využití jesenické oblasti je značně omezeno. Daleko bližší, a tedy teoreticky snadněji dosažitelný se jeví prostor Oderských vrchů, vymezený zhruba čarou: Ostrava, Háj, Hradec u Opavy, Budišov n./Budišovkou, Potštát, Odry, Fulnek, Bílovec, Klimkovice, Ostrava. Zatím je z této oblasti využito jen údolí Porubky. Rozsáhlé lesy této pahorkatiny s údolními Odry, Budišovky, Moravice a Seziny představují oblast možného rekreačního rozvoje. Lesy i vodní toky jsou zde čisté, pro zimní sporty přicházejí v úvahu jen v rekreační formě. I silniční síť je na hlavním tahu z OPA značně zmodernizovaná. Navíc do centrální části uvedeného prostoru je možné i železniční spojení, které by se v případě potřeby na trase Suchdol n./Odrou, Odry, Vítkov, Budišov n./Budišovkou dalo zrychlit. Železniční spojení s Bílovcem, Hradcem u Opavy a městská doprava do oblastí plánované přehrady na Sezině dávají i ekonomické předpoklady pro rozsáhlejší přepravu, třeba i každodenní, obyvatelstva z OPA.

V této zájmové oblasti je však třeba předem posoudit celou řadu faktorů. Neznáme zatím vhodnou hustotu možné zastavenosti a maximální přípustnou lůžkovou kapacitu pro jednotlivé rajóny (katastrální území obcí pro plánování

uvedeného druhu není vhodnou jednotkou), je třeba upřesnit možnosti zásobování pitnou vodou, vyřešit kanalizaci a skládky odpadu, stavby čistíren atd. Je třeba přesněji posoudit klimatické poměry, vyčlenit inverzní i často zamlžené sníženiny, místa na návětrných a otevřených svazích atd.

Pro zvýšení cestovního ruchu v této oblasti by však bylo zapotřebí daleko lepší celkové vybavenosti i dostatek kvalifikovaných kádrů pro služby. Komplexní geografický průzkum je zde nutným předpokladem pro vypracování plánů a realizací případné budoucí rekreační zástavby.